

Warszawa, 23 marca 2022 r.

DWMPC-VIII.8010.6.2022

Państwo Prezesi
Sądów Apelacyjnych
-wszyscy-

Szanowni Państwo Prezesi,

w związku z trwającą od 24 lutego 2022 r. agresją Rosji i Białorusi przeciwko Ukrainie, poniżej przedstawiam będące w posiadaniu Ministerstwa Sprawiedliwości informacje, które mogą okazać się przydatne w toku procedowania przez sądy wniosków z zakresu współpracy prawnej w sprawach karnych pochodzących od organów Federacji Rosyjskiej i Republiki Białoruś, która poprzez udostępnienie swojego terytorium współdziała w agresji na Ukrainę.

Obecnie żadna z umów dwustronnych pomiędzy Rzeczpospolitą Polską oraz Federacją Rosyjską, oraz Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś dotyczących wzajemnego obrotu prawnego w sprawach karnych nie została wypowiedziana. Wykluczenie Rosji z Rady Europy nie skutkuje utratą mocy obowiązującej umów międzynarodowych zawartych pod auspicjami tej organizacji. Współpraca z Rosją i Białorusią nie może się jednak odbywać z pominięciem aktualnych uwarunkowań, w tym tego, że Federacja Rosyjska nie wykonała zarządzenia tymczasowego Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze z dnia 9 marca 2022 r. oraz rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ z dnia 2 marca 2022 r. (ES-11/1) nakazujących jej natychmiastowe zaprzestanie działań zbrojnych przeciwko Ukrainie a Międzynarodowy Trybunał Karny, jak również tego, że polska Prokuratura prowadzi śledztwo w sprawie zbrodni agresji, ludobójstwa, zbrodni przeciw ludzkości oraz zbrodni wojennych popełnionych w związku z agresją na Ukrainę.

W tym kontekście zwracam uwagę, że jak wynika z przepisów *Umowy między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych z dnia 16 września 1996 r.* (Dz.U. z 2002 r. poz. 750) właściwy organ może odmówić udzielenia pomocy prawnej, jeżeli jej udzielenie może zagrozić bezpieczeństwu, porządkowi publicznemu lub innym ważnym interesom albo pozostawałoby

w sprzeczności z podstawowymi zasadami prawa lub międzynarodowymi zobowiązaniami wezwanej strony (art. 17 umowy). Ponadto, w przypadku wniosku o ekstradycję wydanie nie następuje, jeżeli jest niedopuszczalne według prawa wezwanej strony (art. 64 ust. 1 pkt 5 umowy), co może być stosowane np. w razie obawy naruszenia wobec osoby poszukiwanej praw człowieka lub narażenia jej na niebezpieczeństwo. Z kolei przekazanie skazanego do jego państwa pochodzenia w celu wykonania tam kary możliwe jest tylko za jego zgodą (art. 90 pkt 3 umowy), o ile nie będzie to zagrażało suwerenności, bezpieczeństwu, porządkowi publicznemu lub innym ważnym interesom strony wezwanej i nie będzie pozostawało w sprzeczności z podstawowymi zasadami prawa lub międzynarodowymi zobowiązaniami strony wezwanej (art. 90 pkt 7 umowy).

Odpowiednio, zgodnie z przepisami *Umowy między Rzeczpospolitą Polską a Republika Białoruś o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych* (Dz.U. z 1995 r. poz. 619) pomocy prawnej nie udziela się, jeżeli jej udzielenie może zagrozić suwerenności lub bezpieczeństwu państwa albo pozostawałoby w sprzeczności z podstawowymi zasadami prawa wezwanej strony (art. 19 umowy). Sądy, które otrzymają wnioski o pomoc prawną bezpośrednio od strony białoruskiej (z pominięciem Ministerstwa Sprawiedliwości jako organu centralnego) obowiązane są zwracać szczególną uwagę na treść i wymagania formalne wniosków oraz dokonywać oceny zasadności ich realizacji z uwzględnieniem przesłanek odmowy określonych w art. 19 umowy dwustronnej. Z kolei w sprawach o ekstradycję wydanie nie następuje, jeżeli czyn uważany jest przez wezwaną stronę za przestępstwo polityczne lub wojskowe (art. 68 ust. 1 pkt 5 umowy) a przekazanie skazanego do państwa jego pochodzenia w celu wykonania tam kary możliwe jest tylko za jego zgodą (art. 92 pkt 2 umowy).

Podobne, a nawet szersze, podstawy do nieuwzględnienia ewentualnych wniosków strony rosyjskiej zawierają też konwencje przyjęte pod auspicjami Rady Europy *Europejska konwencja o ekstradycji z dnia 13 grudnia 1957 r.* (art. 3) czy *Europejska Konwencja o pomocy prawnej w sprawach karnych z dnia 20 kwietnia 1958 r.* (art. 2). *Konwencja o przekazywaniu osób skazanych z dnia 21 marca 1983 r.* jako niezbędnego warunku przekazania skazanego wymaga jego zgody (art. 3 ust. 1 pkt d). Konwencja ta nie zawiera katalogu podstaw odmowy przekazania skazanego, zawiera natomiast katalog warunków pozytywnych (art. 3), wśród których jest także zgoda obu państw (art. 3 ust. 1 pkt f). Wyraźne wskazanie wymogu zgody obu państw, jako warunku przekazania skazanego świadczy o tym, że zgoda ta jest odrębnie wymagana, nawet jeżeli spełnione są pozostałe warunki przekazania.

Warto też zwrócić uwagę na preambułę do Konwencji, wskazującą, że przekazanie skazanego ma służyć celom wymiaru sprawiedliwości i resocjalizacji osób skazanych. Zatem uzasadniona jest odmowa przekazania, gdyby nie służyło ono w danym wypadku realizacji tych celów.

Powołane przepisy nakazują więc analizę każdego przypadku oddzielnie, pozwalając na odmowę uwzględnienia wniosków Rosji lub Białorusi, gdy sąd uzna to za m.in. niezgodne z zasadami porządku prawnego oraz interesami RP, także w z uwagi na sytuację wywołaną rosyjsko-białoruską agresją przeciwko Ukrainie. Ministerstwo Sprawiedliwości zwracało już uwagę na niebezpieczeństwo nadużywania przez Rosję i Białoruś instrumentów z zakresu międzynarodowej pomocy prawnej przez wykorzystanie ich do represji przeciwników politycznych (zob. pisma DWMPC z dnia 08.10.2020 i 22. 12.2020 – DWMPC.8000.1.2020).

Z przeprowadzonych przez Ministerstwo Sprawiedliwości analiz wynika, że współpraca prawna w sprawach karnych (wzajemna pomoc prawna, ekstradycja, przekazywanie skazanych) została przez polskie organy co do zasady faktycznie wstrzymana. Jest to zgodne z polityką pozostałych Państw Członkowskich Unii Europejskiej, które zajmują stanowisko, zgodnie z którym współpraca w sprawach karnych z Federacją Rosyjską i Republiką Białoruś nie może przebiegać jak przed 24 lutego 2022 r. Konieczne jest natomiast wnikliwe i rygorystyczne badanie okoliczności każdej konkretnej sprawy (*case-by-case approach*) i korzystanie z przepisów wymagających albo uprawniających organy państw europejskich do odmowy wykonania wniosku.

Uprzejmie proszę o przekazanie tego pisma do wiadomości PP Prezesom podległych Sądów Okręgowych i Rejonowych.

Łączę wyrazy szacunku

Przemysław Domagała

Zastępca Dyrektora

Departament Współpracy Międzynarodowej i

Praw Człowieka

/podpisano elektronicznie/

Do wiadomości:

Państwo Koordynatorzy ds. współpracy międzynarodowej ws. karnych (e-mail)